

Na 70. narodeniny RNDr. Jána Mella, CSc.

Greetings to 70th birthday of RNDr. Ján Mello, CSc.

Náš kolega a priateľ J. Mello oslávil 16. 4. 2011 sedemdesiate narodeniny. Ani sa nechce veriť, že aj tento geológ už prestupuje do úctyhodného stavu seniorov. Jubilant sa narodil v obci Veľká Lehôtka, v dedinke podľa mena veľkej, ale v skutočnosti malej. Veď na geologickej mape Vtáčnika a Hornej Nitry už jej meno nie je zaznamenané. Táto dedinka, dnes časť Prievidze, sa nachádza v oblasti čulej banskej činnosti. Toto prostredie asi pôsobilo motivačne a inšpiratívne, keď sa Janko stal

študentom geológie na Strednej priemyselnej škole geologickej a banickej v Spišskej Novej Vsi a potom na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave v odbore užitá geológia. Poznatky v odbore, ktorý vyštudoval, v praxi mimoriadne využil, lebo od začiatku až do konca odbornej kariéry sa venoval najmä geologickému mapovaniu a regionálnej geológii, predovšetkým vnútorných Západných Karpát. Od začiatku som mal príležitosť sledovať, povedané moderne monitorovať, kde a čo robil a z času na čas s ním aj spolupracovať, pretože objekty nášho záujmu boli niekedy teritoriálne alebo tematicky blízke.

S jubilantom som sa zoznámil ako oponent jeho diplomovej práce týkajúcej sa geologickej stavby východnej časti Chočských vrchov. Ako adept geológie už vtedy preukázal grif pri geologickom mapovaní. Mapa, ktorú vtedy zostavil, sčasti aktualizovaná, je súčasťou *Geologickej mapy južnej a východnej Oravy 1 : 50 000*.

Po nástupe do služieb GÚDŠ (1965) bol J. Mello poverený geologickým výskumom a mapovaním Slovenského krasu, regiónu, ku ktorému sa vracal až do konca aktívnej kariéry. Úloha, ktorou bol poverený, nebola jednoduchá. Vtedy ešte len začínajúci geológ nešiel do „panenského“ terénu, v ktorom všetko, čo uvidí, je objavné, ale do takého, ktorý pred ním všestranne skúmali mnohí maďarskí a česko-slovenskí odborníci.

Z mezozoika tohto terénu postupne zostavil moderné geologické mapy v mierke 1 : 25 000. Mapované litostratigrafické jednotky dôsledne dokladal biostratigrafickými údajmi. Tým preukázal schopnosť zapojiť do výskumu okruh špecialistov, bez čoho moderný výskum nemôže byť úspešný.

Výsledky dlhoročného geologického mapovania a iných špecializovaných výskumov sú obsiahnuté v množstve jeho publikovaných článkov, ale aj prác iných autorov rôzneho zamerania. Okrem iného boli uverejnené aj vo forme tlačenej *Geologickej mapy Slovenského krasu 1 : 50 000*. Jej redaktorom, ale aj spoluautorom je J. Mello. Na mape okrem gemerika figurujú ešte hlavné tektonické jednotky, ktoré sa do r. 1973 považovali za jeden vrstvový sled, obal paleozoika gemeríd. Jedna z nich, meliatikum, má hlbokovodný oceánsky pôvod, ostatné

v priliehajúcich bazénoch, viac alebo menej plytkovodných. Silický príkrov je reprezentantom sedimentácie karbonatickej platformy. Superpozícia zmapovaných tektonických jednotiek, demonštrovaných aj v geologických rezoch, je nesporná. Protirečivá je interpretácia palinspastického usporiadania bazénov zo sedimentov, z ktorých existujúce tektonické jednotky vznikli. Tieto rozdielne názory vôbec nezmenšujú význam 30-ročného obdobia výskumov zavŕšených vydaním geologickej mapy a vysvetliviek. Táto etapa vyústila do netušeného poznania, že zo sedimentárnych bazénov v priestore budúcich vnútorných Západných Karpát vznikla rozsiahla vrchnojursko-spodnokriedová kimerská tektonická sústava. Geologická stavba Slovenského krasu je iba reliktom z nej. Samozrejme, takýto výsledok je dielom celej plejády rôznych odborníkov, ale je nesporné, že náš jubilant bol jeho hlavným architektom.

Vieme, že pôvodne kimerská vrásovo-príkrovová sústava Slovenského krasu sa nekončí na hraniciach Slovenska, ale je súčasťou tektonického systému na východe vnútorných Karpát. Z iniciatívy J. Mella a G. Lessa vznikol kolektív slovenských a maďarských geológov, ktorý pod ich vedením zostavil *Geologickú mapu gemersko-bükksej oblasti (Geological map of the Gemer-Bükk area) v mierke 1 : 100 000*, doplnenú viacerými geologickými rezmí. Túto mapu vydal Maďarský geologický ústav (2004) a na publikovanie sa pripravujú aj vysvetlivky k nej. Mapa predstavuje skvelé moderné dielo sumarizujúce výsledky geologických výskumov viacerých generácií. Nepochybne bude v budúcnosti dlho slúžiť ako báza pri úvahách či špekuláciách o geológii tohto zložitého tektonického uzla. Nášmu jubilantovi blahoželáme k tomu, že je medzi zostavovateľmi tohto diela a jedným z jeho iniciátorov a hlavných redaktorov.

Geologická mapa Slovenského krasu, Galmusu a Hornádskej kotliny je ďalšia mapa z radu regionálnych máp 1 : 50 000, ktorej redaktorom bol J. Mello. Aj tento región patrí do skupiny tých zložitých. Veď sú to reprezentanti veporika, gemerika, meliatika, hronika a silicika a tzv. popríkrovových sedimentov – gosauská, a najmä podtatranská skupina. Na tejto mape nie sú také údaje, ktoré by protirečili kartografickým poznatkom nazhromaždeným za posledných zhruba 50 rokov. Niektoré z nich však treba aktualizovať. Hlavný redaktor mapy pri vymedzovaní príkrovov silicika to nemal jednoduché. Vyplýva to aj z nasledujúceho textu z vysvetliviek k mape (J. Mello et al., 2000, s. 188): „Vyčlenenie tejto tektonickej jednotky... môže byť pre zástancov odvodzovania geologickej stavby z kvalitnej geologickej mapy provokáciou, pre zástancov metódy, že do terénu treba ísť už s jasnou predstavou, ktorú treba len potvrdiť, satisfakciou. Faktom je, že vyčlenenie stratenského príkrovu silicika v tomto území, najmä jeho oddelenie od jednotky gemerika, nevyplývalo z geologického mapovania, ale z hypotézy, že tak to musí byť.“ Nemám úmysel spochybniť existenciu tektonickej jednotky silicika v území zobrazenom na tejto mape. Jeho hranica s gemerikom, vedená medzi Novoveskou Hutou a Tepličkou alebo na východnom svahu Galmusu, t. j. medzi gemerikom a príkrovom Galmusu, však nie je akceptovateľná. Veď je vedená

v kontinuitnom vrstvovom slede spodného triasu, zhruba medzi bodvasilašskými a szinskými vrstvami. Geologická mapa a vysvetlivky k nej sú cenným materiálom, ktorý sa dá využiť tak pri riešení regionálnej geológie vnútorných Západných Karpát, ako aj v problematike lokálnej geológie.

Geologická mapa Stredného Považia (2005) je posledná z radu regionálnych máp 1 : 50 000, ktorej hlavným redaktorom bol J. Mello. Pravdepodobne ide o plošne najrozsiahlejšiu mapu. Vyskytujú sa na nej najmä tie tektonické jednotky, ktorým sa hlavný redaktor predtým nevenoval. Napriek tomu zosúladiť a usmerniť 12 zostavovateľov a publikovaná mapa dosiahla úroveň ostatných máp. Zaznamenáva stav poznatkov v čase jej zostavovania. Pokiaľ ide o flyšové pásmo a vnútorné Karpaty, tie sú spracované tak, že ich syntéza odolá času. Iná situácia je v pásme, ktoré sa tradične označuje ako bradlové, a zrejme to tak bude aj v budúcnosti. Z úrovne syntézy sa ako zraniteľná môže ukázať tektonická príslušnosť jednotiek, ktoré sú označené ako skupina s centrálnokarpatskou afinitou – klapská, drietomská a manínska jednotka. To však vôbec neznižuje hodnotu diela, lebo litostratigrafické súbory týchto jednotiek sú zmapované hodnoverne. Sporná je a aj v budúcnosti môže byť len predstava o ich palinspastickej pozícii v predgosauskom období a ich začlenení do bradlového pásma. Aj k tejto mape môžeme redaktorovi zablahoželať. Vysvetlivky k tejto mape sa pripravujú na vydanie.

Okrem spomenutých máp je jubilant spoluautorom viacerých regionálnych máp v mierke 1 : 50 000, napr. Slovenského rudohoria – východ, Myjavskej pahorkatiny, Brezovských a Čachtických Karpát, Rimavskej kotliny či Vysokých Tatier.

Na prehľadných geologických mapách mierky 1 : 200 000, ktoré vyšli tlačou v r. 2008, je jubilant spoluredaktorom na liste Košice (37) a spoluautorom na listoch Banská Bystrica (36), Žilina (26) a Trnava (35).

Moje skúsenosti a spolupráca s jubilantom sú veľmi pestré. S potešením spomínam na zaujímavú atmosféru pri príprave litofaciálnych a paleogeografických máp Slovenska (1975), na zostavovanie geologickej mapy Slovenska 1 : 500 000 a vysvetliviek (1996), ale najmä na zjazd Slovenskej geologickej spoločnosti v Trnave v r. 1980. Pri tejto príležitosti sme s naším priateľom J. Bystrickým písali o problematike hronika a gemerika v Malých Karpatoch a vo Viedenskej panve. Na túto tému sú do dnešného dňa protichodné názory. V jednej veci sa však ukázal vtedajší názor J. Mella neomylný – v tom, že západne od poludníka Kršlenice je medzi „melafýrovou sériou“ a paleogénom bukovskej brázdy sled karbonatických litostratigrafických jednotiek nie troch, ale len jednej tektonickej jednotky. Môžeme ju nazývať akokoľvek a považovať za hronickú alebo gemerickú (silickú). V našom publikovanom reze vápence označené ako raminské sú v normálnom, a nie v tektonickom nadloží reiflinských vápencov. Vtedy sme pre absenciu nespochybniteľných biostratigrafických údajov verziu J. Mella nepresadzovali, ale neskôr sa ukázala nezvratná. Aj vtedajší postoj jubilanta svedčí jednak o jeho skúsenostiach s identifikáciou triasových platformových a panvových sedimentov a ich paleogeografických vzťahov, jednak o znalosti stavby vnútorných Západných Karpát od Slovenského krasu po Malé Karpaty.

J. Mello nadobudol na základe vlastných skúseností poznatky aj o geologickej stavbe mimo karpatských oblastí.

V r. 1982 – 1985 sa podieľal na realizácii rozsiahleho mapovacieho projektu v Tunisku. Zhodou okolností ho vedúci projektu poveril mapovaním saharskej platformy, kde v pahorkatine Dj. Rehach pod Velkou Daharskou falézou na veľkej ploche sú obnažené sedimenty triasu. Pravdaže, nie také, aké mapoval doma, ale sedimenty germánskeho triasu. Tento trias od r. 1912 skúmali mnohí významní geológovia a jeho vrstvový sled bol veľmi dobre stanovený. Na území južného Tuniska boli vyčlenené 2 triasové sektory – severný a centrálny. V prvom je triasový karbonatický vývoj veľmi tenký a leží diskordantne na triasových vápencoch Kirchau. V druhom je vrstvový sled od spodnotriasových pieskocov až po lias hrubý a kontinuitný. Nezvyčajná diskordancia v severnom sektore sa od konca prvej polovice nášho storočia nazýva diskordancia Sidi Stout. Tak, ako je v týchto končinách zvykom, aj J. Mello preskúmal kontúry litostratigrafických jednotiek najprv na fotografických snímkach. Pri mapovaní v teréne zistil, že tzv. spodná evaporitová sekvencia vrchnotriasového až liasového veku v skutočnosti pozostáva z 3 litostratigrafických jednotiek nižšej tektonickej úrovne. Spodnú jednotku vrchnokarnsko-norického veku nazval íly a evapority Mhrira, strednú jednotku rétskeho veku nazval dolomity Mesaudi a vrchnú, liasovú jednotku pomenoval evapority Behir. Veľmi dôležité bolo zistenie šošoviek zlepcov na báze dolomitov Mesaudi. Ďalej smerom do severnej provincie dolomity už neležia na evaporitoch Mhrira, ale postupne diskordantne na starších a starších členoch karbonátového triasového vrstvového sledu a až v severnej provincii priamo nad pieskocami Kirchau (najmä T₁). To bol dôkaz, že diskordanciu Sidi Stout v oboch provinciách materializujú dolomity Mesaudi, že diskordancia spadá zhruba na hranicu medzi norik a rét a neporušene pokračuje z jednej provincie do druhej. Bol to, nepochybne, najvýznamnejší poznatok celej mapovacej kampane.

Rád na túto etapu spomínam, lebo som mal príležitosť sprevádzať J. Mella v teréne, a tak sa náležite oboznámiť s tematikou triasu saharskej platformy, ale aj bližšie spoznať zvláštny a pozoruhodný život berberského a arabského obyvateľstva týchto odľahlých končín Tuniska.

Milý priateľ, dúfam, že aj Ty si spomenieš na leto 1982 a 1983, keď sme občas kempovali takmer v ľudoprázdnom teréne, prežívali teploty vyše 40 °C a trávili dosť dlhé siesty v skalných štrbinách kvesty Rehach, jedinom útočisku pred páliwym slnkom, a o studenom nápoji sme iba snívali. Pravdaže, ináč to bolo cez víkendy, keď sme sa s rodinami a priateľmi rekreovali na nádherných plážach Gabeského zálivu.

Od času, čo som sa s jubilantom zoznámil, ubehlo takmer polstoročie. Veľa sme spolu videli, počuli aj zažili. Je potešujúce, že náš jubilant vstupuje do stavu seniorov vo výbornej, závideniahodnej fyzickej aj psychickej forme. Blahoželám mu k tomu a, samozrejme, aj do budúcich rokov úprimne prajem aj v mene geologickej spoločnosti pevné zdravie, veľa šťastia a dlhý a príjemný život v kruhu rodiny a priateľov. Verím, že jeho diela sú a budú trvalým zdrojom cenných informácií a poučenia pre milovníkov našej profesie, najmä regionálnej geológie.

Živio mnoha leta!

Anton Biely